

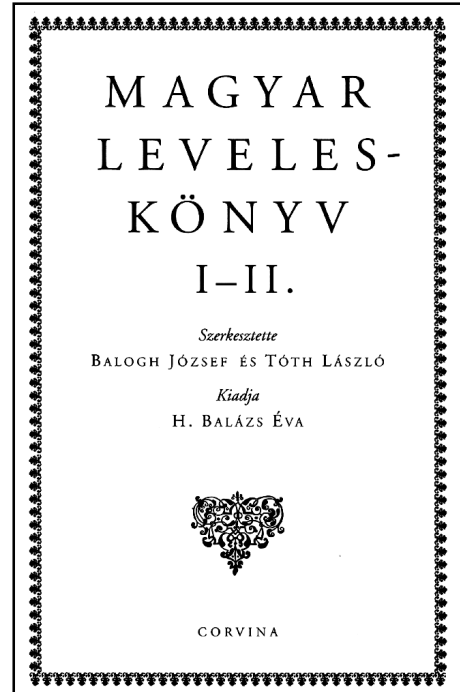
Könyvszemle

Herbárium

Magyar Leveleskönyv I–II.

(*Adatok és szempontok*) A bízvást lenyűgözőnek nevezhető gyűjteményt talán az első meg az utolsó darabjától indulva érdemes elkezdni. A benne szereplő első levél 1090-ből, az utolsó levél pedig 1940-ből való. Az első levélben Szent László király intéz üzenetet Oderisius montecassinoi apáthoz: támogatást ajánl a Benedek-rendnek, viszonzásképpen Szent Benedek valamely ereklyéjét kéri az udvarába. Az utolsó levélben Teleki Pál miniszterelnök köszönti a hetvenedik születésnapját ünneplő Cholnoky Jenőt: elálmélkodik az idős tudós energikusságán, jókívánságait fejezi ki neki. Szent László – pontosabban: az üzenetét fogalmazó francia vagy olasz pap – levelének hangja emelkedett és ünnepélyes: egyházi kapcsolatot keresve, az új európai királyság uralkodója nyilvánul meg benne. Teleki Pál levelének hangja könnyed és játékos: miniszterelnöki funkciójára csak ironikusan utalva, a tudós a tudóst, a barát a barátot köszönti itt.

A két levél születése között csaknem kilenc évszázad telik el: a *Magyar Leveleskönyv* voltaképpen ennek a kilenc évszázadnak köz- és magántörténelmét villantja föl. Hogy lenyűgöző gyűjteményről van szó, már önmagukban az adatok is bizonyítják. A kétkötetes munka összesen csaknem 1200 nagyalakú oldalt tesz ki. Az 1200 oldalon összesen 919 levél sorakozik, 132 fejezetbe csoportosítva, mintegy félezer levélírótól. Olyan gazdag válogatás ez, amelynek nemcsak a magyar könyvkiadásban nem talál

párját: alighanem a miénkénél gazdagabb kultúrák könyvkiadásában sem. Végigmenni rajta: kivételes szellemi élményt kínáló, komoly vállalkozás. Először persze az olvasmány ragadja benne magával az embert: a levelekbe foglalt sorsok és történetek kavalkádja; a megannyi főlemelő vagy lesújtó, lelkesítő vagy elszomorító, mulatságos vagy tragikus mininovella. Az első, inkább talán érzékinek minősíthető élmény után az olvasás során aztán lassanként eljön a reflexió ideje: az olvasottak tanulságainak megfogalmazása. A folsorokoztatott hatalmas anyag ugyanis számos szempontból kínál tanulságokat. A megannyi lehetséges közül említ-

sük csak meg a két legkézenfekvőbbet: a nyelvtörténet és a mentalitástörténet szempontját.

A levelezésanyag egyfelől tehát a magyar nyelv kialakulásáról és fejlődéséről nyújt részletes és árnyalt képet. Az első levelek, egészen a késő középkorig természetesen latinul íródnak, s még a 19. századi anyagban is előfordulnak latin nyelvű misszilisek. A latin levelek mellett gyakoriak a német és a francia levelek, de kisebb számban számos más nyelven született levél is szerepel. Magyar nyelven írott levelek a humanizmus korában tűnnek föl, előbb a mai olvasó számára alig érthető – így teljes újrafogalmazást igénylő – nyelvzettel, utóbb lassanként mind érthetőbb nyelven fogalmazva. A levelek szókincsének és a nyelvhasználatának változásai hozzáértők számára a magyar nyelvtörténet valóságos kincsesárát jelentik.

A gyűjtemény másfelől ugyanakkor az egymást követő korok mentalitástörténetéhez szolgál kivételesen gazdag és rendkívül életszerű adalékanyaggal. Kötetei nem történelemkönyvek: a történelemben élő, a történelmet alakító és elszenvető emberek mindennapi életének történeteit villantják föl inkább. Hogyan élt a magyar levélíró a középkorban, a török megszállás alatt, a felvilágosodás korában, a reformkorban, a neabszolútizmus és a kiegyezés idején, a századfordulón és a két háború között? Hogyan élt: hogyan gondolkodott; hogyan intézte az ügyeit; hogyan háborúzott és pereskedett; hogyan szeretett és gyűlölt; hogyan viselkedett a házastársával és nevelte a gyerekeit; hogyan dolgozott és szórakozott; hol lakott, mit viselt és mit evett? A körkép, ismételjük, nehezen számbavehetően gazdag és megragadóan életszerű.

(*Személyiségek és folyamatok*) A gyűjtemény szerkezetét a történetiség határozza meg: a benne szereplő levelek időrendben követik egymást. A tematikus blokkok kialakítása során a szerkesztők – az alábbiakban

lesz majd szó róluk – részben történelmi események és személyiségek köré, részben egyes problémák és folyamatok köré építve csoportosítják a leveleket.

Az előbbi csoportban így olvashatunk a *Magyar középkor, magyar nagyhatalom és a Mohács-korszakaitól a Forradalom előtt és a Trianon előtt* korszakáig terjedő időkről, illetve Rimay Jánostól és Pázmány Pétertől Klebelsberg Kunóig és Teleki Pálíg számos személyiségről. Az utóbbi csoportba pedig olyan, egymástól egyébként jelentősen különböző blokkok sorolhatók, mint a 16. századi szerelmesleveleket – Nádasdy Tamás és Kanizsay Orsolya levelezését – közlő *Főúri idyll*, az orvoslás 17. századi helyzetét tükröző levelekből válogató *Betegség – orvosság*, a 18. századi újévi köszöntéseket tartalmazó leveleket idéző *Barokk udvariasság* vagy a 19. századi festőművészek leveleiből – Paál László és Munkácsy Mihály levelezéséből – ízelítőt nyújtó *Magyarok Párizsban*.

A hatalmas anyagból, afféle mutatóványként, három személyiség – Pázmány Péter, Kazinczy Ferenc és Eötvös József – alakját, illetve három folyamat – a dzsentrireg fölemelkedése és hanyatlása, a Habsburg-ház uralkodása és a magyar színjátszás kialakulása – levelekbe foglalt rajzát villantjuk föl.

Pázmány is, Kazinczy is, Eötvös is hatalmas, a magyar eszmetörténet legnagyobbjai közé tartozó levelező. Pázmány levelei egy nagyszabású politikai szervezőmunka dokumentumai. A politikus levélíró meg van győződve róla: a nemzet egységét csak az ellenreformáció ideológiája teremtheti meg, a haza sorsa pedig elválaszthatatlanul összefonódott a Habsburg-birodalommal. Kíméletlen térítőként és a bécsi udvar tántoríthatatlan elkötelezettjeként ugyanakkor azonban figyelemreméltóan nyitott és hajlékony. Az erdélyi fejedelmekhez, Bethlen Gáborhoz és I. Rákóczi Györgyhöz küldött üzenetei a politikai közvetítés mesterművei:

a nemzeti érdek szolgálatában a katolikus udvar és a protestáns Erdély közötti kapcsolatok ápolását szolgálják. Kazinczy levelezése tudvalévően afféle egyszemélyes irodalmi intézményt teremt. Az itt közölt levélválogatás, noha néhány gyermekkori megifjúkori, börtönben fogalmazott levél is szerepel benne, ezt az egyszemélyes intézményt állítja előtérbe. Ez a virtuális intézmény a nem létező intézmények egész sorát pótolja: egyszerre kínál folyóiratot, irodalmi társaságot, írói klubot és kritikai műhelyt. Az intézményteremtő leveleiben rendkívül tudatos és elképesztően fáradhatatlan szervezőnek mutatkozik. Az irodalomszervezés nem egyszerűen valamiféle lehatárolt tevékenységi kört jelent a számára: egész munkásságát meghatározó életformát. Eötvös levelei közül a kései levelek a legmegragadóbbak. A korai, Szalayhoz, Kölcseyhez, Szermeréhez intézett levelei a reformkori irodalmárt idézik meg, a neoabszolutizmus idejéből való, Montalemberthez küldött levele a politikafilozófust mutatja be: a kései, Loránd fiához írott levelei azonban valahogyan egyszemélyes párbeszédet fogalmaznak, az otthonmaradt apa és az idegenben tanuló fiú beszélgetését rögzítik tehát: rendkívüli gondolati és érzelmi telítettségükkel vallo-mást fogalmaznak, az élettől búcsúzó férfi konfesszióját öntik szavakba.

A dzsentriréteg fölemelkedése és hanyatlása, a Habsburg-ház uralkodása, a magyar színjátszás kialakulása: három folyamatrajz, három kerekké formált történet. A dzsentriréteg fölemelkedésének és hanyatlásának meséje egy felvidéki protestáns középnemesi família levelezéséből bontakozik ki. A Törös család leveleiben ott van minden, amit a magyar dzsentri tündökléséről és bukásáról tudni lehet. A 18. század közepi és 19. század eleji levelek – a szülői engedély nélkül katonának állt fiú üzenete, a gyermekének életnormákat fogalmazó

atya intelmei – magabiztos és vagyonos, saját lehetőségeikkel és felelősségükkel tisztában levő emberekről tudósítanak. A 19. század végéről való levél – a kétségbeejtő helyzetbe jutott testvér beszámolója fivérének – az eladósodás és ellehetetlenülés, az elnyomódás és perspektívaesztés dokumentuma. A Habsburg-ház uralkodása végigkíséri az újkori magyar történelmet: a hosszú történetnek itt a 18. század közepétől a 20. század elejéig ívelő fejezetei villannak föl. Mária Terézia udvari tanácsosához intézett utasításában a magyar közjog oktatásának bevezetéséről, a tárgyat oktató professorok jelöléséről rendelkezik. Mária Lujza, Napóleon későbbi felesége, barátnőjéhez címzett sorai-ban arra esküszik, hogy semmiképpen sem lesz a politika áldozata. Rudolf és Ferenc Ferdinánd, az egymást követő két tragikus sorsú trónörökös politikai levelei, a dualista szervezet liberalizálásának, illetve államszövetségé alakításának terveivel, a monarchia válságának dokumentumai. A magyar színjátszás kialakulásának történetét a reformkortól a századelőig terjedő levélválogatás idézi meg. Szerdahelyi Kálmán párizsi útfjáról színes beszámolóban ad képet a francia előadásokról. Egressy Gábor méltatlankodó hangon sérelmezi az alakítását bíráló Gyulai Pál kritikáját. Szigligeti Ede a mellőzését nehezményező Prielle Kornéliának küld a Nemzeti Színház műsorpolitikáját is kifejtő választ. Blaha Lujza Csiky Gergelytől kér új darabot és szerepet. Jászai Mari Reviczky Gyulához küld egyszerre könnyed hangú és mély érzelmekről tanúskodó szerelmes leveleket.

(Fordulatok és problémák) A gyűjtemény kiadásának – pontosabban: előbb többszörös ki nem adásának, majd végül kiadásának – története önmagában külön regény. A történet fordulatosságát mi sem bizonyítja jobban, mint hogy a most végre megjelent két kötet, meglepő módon, egyszerre első kiadás és egyszerre reprint. Amint az önmagát kiadóként megnevező H. Balázs Éva az

Előszóban elmeséli, a leveleskönyv összeállításának és kiadásának gondolata 1941-ben születik meg. Az ötletgazda Balogh József klasszika-filológus, a középkori latinitás jeles kutatója, előbb a Szekfű Gyula-féle Magyar Szemle Társaság főtájkára, majd a *Noevelle Revue de Hongrie* meg a *Hungarian Quarterly* tekintélyes szerkesztője. A vállalkozás másik résztvevője Tóth László történész, előbb a római Magyar Akadémia titkára, majd a Széchényi Könyvtár munkatársa, végül pécsi, kolozsvári meg szegedi professzor. A kiterjedt szervezőmunkát igénylő és hatalmas kutatómunkán alapuló kezdeményezés gyorsan halad. Már a gyűjtemény második kötetének nyomdai munkálatai folynak, amikor 1944 tavaszán, a német bevonulással az aktív németellenes tevékenységet kifejtő Balognak menekülnie kell – egy feljelentés nyomán később elhurcolják és kivégzik –: a vállalkozás folytatása ellehetetlenül. A koalíciós években újraindul a munka, H. Balázs Éva, a pályakezdő történész, akit Balogh von be a munkába, végzi a szerkesztés oroszán-résztét Illés Endrével. Elkészül a második kötet, csak a tartalomjegyzékek meg a mutatók vannak hátra. 1949-ben azonban államosítják a kiadót és a nyomdát, az első kötet nyomtatásra kész imprimatúráját bezúzzák: a leveleskönyv megjelenése, úgy látszik, végleg lekerül a napirendről. A mostani kiadás végül is egy szerencsés véletlennek köszönhető. H. Balázs Évánál valahogyan évtizedekig megmarad, és nemrégiben előkerül a hatalmas kéziratos és nyomdai anyag. „A levelek szólni akartak az utókorhoz. Íme, itt vannak.” – mondja az Előszóban a professzorasszony.

A *Magyar Leveleskönyv* egyszerre tegnapi és mai teljesítmény tehát: napjainkban jelent meg ugyan, ám hat évtizeddel ezelőtti munka eredményeit teszi közzé. Az első kiadású és a reprint kötetel szemben természetesen egymástól eltérő olvasói elvárások fogalmazódnak meg: ennek a különös sorsú könyvnek az esetében ezek viszont óhatat-

lanul összekeverednek egymással. A gyűjtemény ilyenformán óhatatlanul saját korának gyermeke: lehetőségeivel és korlátaival, eredményeivel és hibáival együtt a történettudomány és az esszéírás két háború közötti korszakának terméke tehát. Anyagában a források föltárásának akkori állapotát tükrözi, szemléletét a történelemfölfogás akkor uralkodó mintái határozzák meg. Ebben az értelemben egy messze túnt eszmei kor kései üzenete: a szellemtörténet korszakának reprezentatív műve. Szerkesztői a történelem mozgása mögött a szellem működését veszik észre: a történelmi szereplők tettei mögött a szubjektív szellem hatását, a történelmi képződményekben az objektív szellem megnyilvánulását pillantják meg. Ez a ki sehol sem mondott, ám mindenütt fölismerhető szemlélet hat szerkesztői munkájuk valamennyi elemében: a levelek kiválasztásában, a tematikus blokkok kialakításában, a blokkhoz írott rövid bevezetők megfogalmazásában. Ez utóbbiak külön figyelmet érdemelnek: közülük a sikerületlenebbek afféle szikár enciklopédia-szócikknek látszanak, a sikerültebbek viszont remekbeszabott miniesszéként olvashatók. Fogalmazásukban is, helyesírásukban is egyértelműen korabeli dokumentumként hatnak: fogalmazásukat tekintve árnyalatnyit archaizálóknak tünnek, helyesírásuk pedig több helyütt elüt a mai ortográfia szabályaitól.

A válogatás korabeli szemléletével és keletkezésével magyarázható végül két jellemvonás: a benne szereplő huszadik századi levelek ideológiai-politikai álláspontja, illetve időhatára. Egyszerűen szólva: a gyűjteményből hiányzik vagy csupán korlátozottan jelenik meg a magyar progresszió, a huszadik századnak pedig csak első évtizedei szerepelnek benne. A szerkesztők a modern magyar szellem történetéből csak az esztétikai progressziót szólaltatják meg – Adyt és a nyugatosokat –, az ideológiai-politikai progresszió ellenben kívül esik a szemhatáru-

kon: a főszereplők, Tisza István, Klebelsberg és Teleki mellett névsoruk Apponyi Alberttől és Prohászka Ottokártól Zichy Nándoron és Károlyi Sándoron át Berzeviczy Albertig és ifjabb Andrássy Gyuláig ível. Másrészt pedig, szükségszerűen, csak a század első évtizedeinek terméséből tudnak válogatni: utolsó beválogatott levelük, említettük, 1940-ből való. Ami a második világháborúban meg azután történt: ennek a dokumentumgyűjteménynek a számára immár néma csönd.

Az első kiadású reprintnek ez a különleges darabja, a *Magyar Levelestár* két gyönyörű kötete ugyanakkor természetesen nem valamiféle ásatag dokumentum. Mint minden igazán komoly teljesítmény, ma is

érvényes és a mához is szóló munka. Szerkesztői, mint Bevezetőjükben elárulják, sajátos „herbáriumot” akartak vele megalkotni. A metafora kivételesen szemléletes: a herbárium, a préselt-szárított növényeknek ez a gyűjteménye, úgymond, már nem virágoskert, még nem növénytani kézikönyv. Balogh József, Tóth László és H. Balázs Éva leveleskönyve, hasonlóképpen, már nem élet, még nem történelem: az eleven életnek a történelem felé mutató, megragadó „szellemi képeskönyve”. (Szerk. Balogh József és Tóth László. *Kiadja H. Balázs Éva. Corvina, Budapest 2001. 636 + 526 o.*)

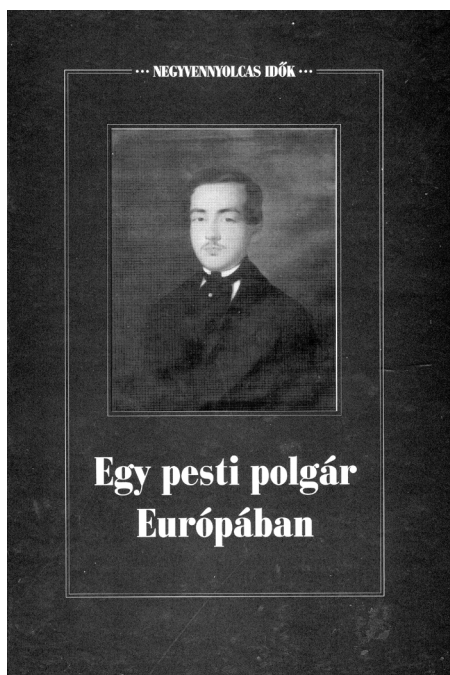
Perecz László

PhD., egyetemi docens (BME)

Egy pesti polgár Európában Szerkesztette: Forrai Ibolya

Az USA polgárai joggal büszkék rá, hogy hazájuk az odavándorolt népek *olvasztótégelye*, és mindenki, aki ott honos, ott él, dolgozik, egyenlő jogú részese az Egyesült Államoknak (más kérdés, hogy a Puerto-Ricoból jött narancsszedő idénymunkás vagy a gyári szalag mellett robotoló fekete amerikai meg egy milliomos mennyire egyformán élvezzi a jogok megvalósulását).

Olvasztótégely Magyarország is. A tengerentúli nagy országtól abban kétségtelenül különbözünk, hogy míg ott a bevándorlók irtották ki az őslakosság túlnyomó részét, és így szinte mindenki „újonnan jött”, nálunk külső ellenség (tatár, török) pusztította ki – egyes térségekben teljes egészében – a népvándorlás végén hont foglaló magyarokat. Aki ma e helyütt él, annak ősei, az esetek döntő többségében nem tisztán magyar eredetűek. Még a korábbi uralkodó rétegek sem, mert részben a lázadó főurak helyett külhonból telepítettek ide hű embereket, részben, mert a megmaradtak is, többnyire anyagi

megfontolásokból, kívülről házasodtak. Különösen szembetűnő ez az *olvasztótégely* jelenség a 18. században eleinte lassú léptekkel induló, majd a 19. században, különösen annak második felében felgyorsuló magyarországi polgárosodási folyamatban, amely-

nek fő áramát, meghatározó vonulatát azok a vállalkozók, iparosok, tudósok, haladottabb szemléletű gazdálkodók adták, akiknek többsége nemhogy nem volt magyar, de gyakorta nem vagy alig tudott magyarul beszélni (írni még kevésbé).

Ilyen, az általa művelt ipart művészi rangra emelő, művelt, világlátott polgárral ismerkedhetünk meg ebben a szép kiállítású, gondosan szerkesztett könyvben. A 18. század első harmadában az akkortájt igencsak szegény Tirolból egy szabólegény, Martin Giergl Pestre vándorolt. Még az unokái is egyszerű, tisztos mesteremberek voltak, számos dédunokája közül azonban már nem egy magasabb szintre küzdötte föl magát: ki ötvös, ki üvegesmester lett. A tiroli szabó unokája, az 1827-ben született Heinrich, a könyv hőse – és írója – pedig viszonylag rövid élete alatt (44 évet élt) már jelentős üvegművészként tette ismertté magát Pesten. Unokafivére, Györgyi (Giergl) Alajos a kor ismert festője, több képe a Nemzeti Galéria állandó kiállításán látható. Megfesti például Deák Ferenc, Erkel Ferenc, Széchenyi István arcképét, megörökíti Heinrich Giergl és feleségét is. Heinrich fia, Giergl Kálmán neves építész lesz, a Korb és Giergl építész iroda tervezői a Zeneakadémia épületét, a Klotild palotát és számos más középületet.

Heinrich mester írásait: naplóit (többször fogott neki, közben-közben szüneteket tartva), önéletírását, vándorló mesterlegényként írt érdekes, színes úti jegyzeteit, tudományos feljegyzéseit, rajzvázlatait és néhány, a műhelyéből kikerült pompás darab képét kaphatja kézbe az Olvasó, kiegészítve az egyik közreműködő leszármazott, *Györgyi Erzsébet* néprajzkutató szép és érdekes összefoglaló tanulmányával.

A mű azért jelenhetett meg magyarul, mert a magyar földre bevándorló Martin Giergl óta itt született hetedik és nyolcadik nemzedék néhány lelkes családtagja lefordította a jeles üvegműves írásait. Azok ugyanis

mind németül íródtak. Miért érdekes ez? Mert ez az osztrák eredetű, német nyelvű pesti iparos-polgár a magyar forradalom és szabadságharc lelkes, elkötelezett híve volt. „Drága hazánk győzni fog! (...) Apánk is a haza szent ügyéért lelkesedve kész arra, hogy az üzletet bezárja, és velem és legényeivel hadba vonuljon, hogy az ellenségnek bebizonyítsa, inkább haljunk meg becsületben a harcmezőn, semhogy szolgaságban kelljen élnünk!” – írja levelében Heinrich 1848 augusztusában Franz (Ferri) öccsének, aki az osztrák hadsereg tisztje és éppen Itáliában szolgál, és aki egyébként végig megmarad az osztrák császárság hívének.

(A német nyelvű, de magyar szívű honpolgár lelkesedése a forradalom iránt akkortájt egyáltalán nem számított különleges ritkaságnak. Úkapám, a bánáti zsidó földműves és kereskedő is németül beszélt családjával – szomszédjaival, üzletfeleivel persze magyarul vagy rácul, ki melyik népcsoportba tartozott. Az én Jacob Stern ösöm is igaz magyar lélekkel áldozta életét a szabadságharcban, 13 – tizenhárom! – gyermeket, köztük a legifjabbat csecsszopóként hagyva hátra.)

Heinrich levele – ahogyan összes többi írása is – természetesen németül íródott, a szép, veretes magyar szöveg Martin Giergl egyik késői leszármazottja, *Gelley Andor* (1893–1983) és a család egy másik tagja, dr. Györgyi Géza feleségének, *Zámor Magdának* (1907–1994) a munkája. Külön méltatást érdemelne e lebilincselően érdekes kordokumentum magyar megjelentetésének története, amiben kiemelkedő érdemei vannak – a már elhunyt megelőző generáció tagjai mellett – a náluk egy generációval fiatalabb, egyébként matematikus végzettségű *Zimányi (Györgyi) Magdolnának*, aki a KFKI RMKI számítógépes hálózatának vezetője. Ő és a másik leszármazott, Györgyi Erzsébet korrigálta, „magyarította” az idős rokonok némileg nehézkes fordításait, illetve Magdolna maga is nem kevés részt vállalt a

gót betűs kézírással készült íráások lefordításában, a jegyzetek és mutatók készítésében. *Forrai Ibolya*, a Néprajzi Múzeum kitűnő sorozatának gondozója lelkiismeretes és szép szerkesztői munkát végzett. (Egy apró megjegyzés, hogy lássék, a recenzens nemcsak dicsérni, bírálni is tud: a 414. oldalon a festmények és üvegmunkák jegyzékében felcserélődött a 13. és a 14. tétel, amelyek egyébként két gyönyörű, Giergl Henrik műhelyéből kikerült műtárgyra vonatkoznak. Mindkettő megtalálható az Iparművészeti Múzeumban.)

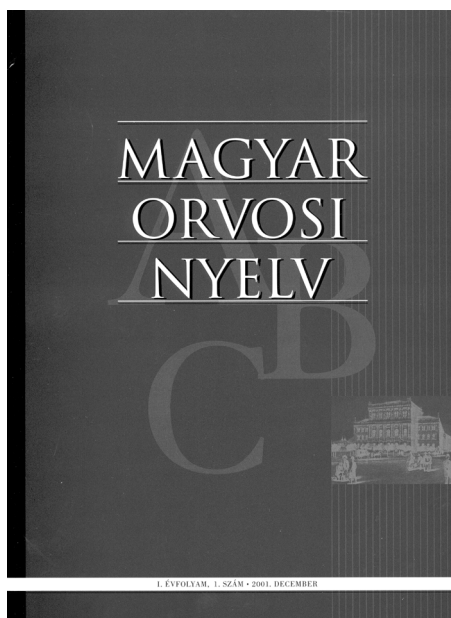
Ez a jelentékeny, és olvasmányos is kitűnő kordokumentum méltó megjelenítést kapott a Néprajzi Múzeum kiadásában. Végre egy nagy alakú könyv, amelynek kemény a kötése és nem esnek szét rögtön a lapjai! Szép a papírja (érdemes ezt külön kiemelni, a mostanság kiadott, gyenge papírra, csúful nyomott és hibákkal teli sok-sok könyv időszakában), jó a tipográfiája és gondos a helyesírása. De nemcsak szép, hanem hasznos is turbulens korszakunkban. (*Néprajzi Múzeum, Budapest, 2000. 492 o.*)

Szentgyörgyi Zsuzsa
szentzs@helka.iif.hu

Magyar orvosi nyelv

Magyar Orvosi Nyelv címmel jelent meg 2001. decemberében a Magyar Szakírók Szövetsége, az MTA Orvosi Tudományok Osztálya, az MTA Nyelv és Irodalomtudományok Osztálya, a Magyar Orvosi Kamara, valamint az Európai Nőgyógyász és Rák Akadémia gondozásában a magyar nyelv ápolását és fejlesztését szolgáló új folyóirat. A szerkesztőbizottság elnöke Vizi E. Szilveszter akadémikus, s a bizottság munkájában számos akadémikus, orvosprofesszor és nyelvészprofesszor vesz részt.

Mindannyian tudjuk, hogy a magyar orvosok egymás között és a beteggel való megbeszélések során is előszeretettel használnak görög-latin műszavakat, s az új fogalmak megnevezésére igen gyakran angol szavakat. Teszik ezt attól függetlenül, hogy e szavaknak van-e megfelelő, bevett magyar fordításuk vagy sem; valamint, hogy a beteg megérti-e, amit az orvos neki mond. Napjainkban, amikor az indokolatlanul használt angol szavak az élet számos területén szinte már kiszorítják a magyar neveket, és ragozott vagy továbbképzett formájuk végképp magyartalan, mindenképpen indokolt a korszerű fogalmak magyar megnevezésének megvalósítása. Szükség van tudatos önfegyelem-

re is, hogy írásunkban vagy beszédünkben magyarul szóljunk. A szaknyelvek között különleges helyet foglal el az orvosi szaknyelv, amely a hagyományos titoktartási kötelezettség miatt eleve előnyben részesíti az idegen műszavak használatát. Sok esetben a beteg számára érthetetlen nyelvezet az orvos felsőbbrendűségének érzékeltetésére is szolgál. A személyiségi jogok korszerű szemlélete a beteg előtti titoktartást indokolatlanná

teszi. A beteg megfelelő felvilágosítása és a vele történő kapcsolatkiépítés gyakran csak akkor lehetséges, ha az orvos mindenki számára érthető magyarsággal beszél. Az új folyóirat célja minél több magyar szakkifejezés meghonosítása, a magyar helyesírás ápolása és – nem utolsósorban – az orvosok nyelvészeti érdeklődésének felkeltése.

A folyóirat első száma az alapító főszerkesztő, Bösze Péter professzor és a szerkesztő, Grétsy Zsombor professzor bevezető írása után a magyar tudomány számos vezető személyiségének köszöntőjét tartalmazza. Ezután a *Betű és szöveg a magyar orvosi irodalomban* címmel 2001. december 7-én, az Akadémián tartott tudományos rendezvény előadásainak kivonatát olvashatjuk.

Részletes, mind orvosok, mind nyelvészek számára igen érdekes olvasmány Vizi E. Szilveszter írása a magyar orvosok nyelvújító munkásságáról. Az orvosi szaknyelv és a műszaki szaknyelv közös problémáit tárgyalja Michelberger Pál akadémikus tanulmánya. A folyóirat „hasznos” közleményei között találunk kis szótárt, amely angol szakkifejezések magyar megfelelőit tartalmazza, valamint a *Díszpinty* rovatban egy, a közelmúltban megjelent cikk nyelvészeti bírálatát.

A folyóirat tipográfiája példásan szép. Reméljük, hogy a további számok tartalmilag és formailag is megőrzik a bemutatkozó szám magas színvonalát.

Spät András

egy. tanár, az MTA r. tagja

CONTENT

Essay

Vékás Lajos: Joseph Haydn's "breach of contract" and the Beginnings of Modern Copyright 394

Physiological and social effects of aging

Halmos, Tamás.: About Elderly Age – in General 402

László Valéria – Falus András: Cellular and Genetic Basis of Aging 406

Iván László: Aging: A Challenge for Society in Hungary 412

Józan Péter: The Secular Trend of Mortality in Hungary during the 20th Century and Mortality at the End of the Millennium 419

Köllő János: Skills Obsolescence during Post-socialist Transition in Hungary ... 440

Augusztinovits Mária: Pension Systems 447

Ádám György: From my *Gerontological Reading Diary* 461

Medicina

Morava Endre: Epidemiology of the Liver Cirrhosis Mortality in Hungary 464

Lapis Károly: Alcoholic Liver Cirrhosis and other Alcoholic Liver Diseases 472

Farkas Gyula: Transplantation of the Pancreas 353

Science-policy

Glatz Ferenc: Academy and Science Policy 361

Pataki Ferenc: Considerations on the Relationships between the Science and the Society 361

Obituary

Engel Pál (*Tringli István*) 372

Gáspár Rezső (*Nagy Ágnes*) 372

David Ottoson (*Gulyás Balázs*) 372

Book Review 525

Ajánlás a szerzőknek

1. A Magyar Tudomány elsősorban a tudományterületek közötti kommunikációt szeretné elősegíteni ezért elsősorban olyan kéziratokat fogad el közlésre, amelyek a tudomány egészét érintő, vagy az egyes tudományterületek sajátos problémáit érthetően bemutató témákkal foglalkoznak. Közlünk téma-összefoglaló, magas szintű ismeretterjesztő, illetve egy-egy tudományterület újabb eredményeit bemutató tanulmányokat; a társadalmi élet tudományokkal kapcsolatos eseményeiről szóló beszámolókat, tudománypolitikai elemzéseket és szakmai szempontú könyvismertetések.

2. A kézirat terjedelme szöveges tanulmányok esetében általában nem haladhatja meg a 30 000 leütést (a szóközökkel együtt, ez kb. 8 oldalnak felel meg a MT füzeteiben), ha a tanulmány ábrákat, táblázatokat, képeket is tartalmaz, a terjedelem 20-30 százalékkal nagyobb lehet. Beszámolókat, recenziókat esetében a terjedelem ne haladja meg a 7-8 000 leütést. *A teljes kéziratot .rtf formátumban, mágneslemezen és 2 ki nyomtatott példányban kell a szerkesztőségbe beküldeni.*

3. A közlemények címének angol nyelvű fordítását külön oldalon kell csatolni a közleményhez. Itt kérjük a magyar nyelvű kulcsszavakat (maximum 10) is. A tanulmány címe után a szerző(k) nevét és tudományos fokozatát, a munkahely(ek) pontos megnevezését és – ha közölni kívánja – e-mail-címét kell írni. A külön lapon kérjük azt a levelezési és e-mail címet, telefonszámot is, ahol a szerkesztők a szerzőt általában elérhetik.

4. Szöveg közbeni kiemelésként *dőlt*, (esetleg **félkövér** – bold) betű alkalmazható; ritkítás, VERZÁL betű és aláhúzás nem. A jegyzeteket lábjegyzetként kell megadni.

5. A rajzok érkezhetnek papíron, lemezen vagy email útján. Kérjük azonban a szerzőket: tartsák szem előtt, hogy a folyóirat fekete-fehér; a vonalas, oszlopos, stb. grafikonoknál tehát ne használjanak színeket. Általában: a grafikonok, ábrák lehetőség szerint minél egyszerűbbek legyenek, és vegyék figyelembe a megjelenő oldalak méreteit. A lemezen vagy emailben

érkező ábrákat és illusztrációkat lehetőleg .tif vagy .bmp formátumban kérjük; értelemszerűen fekete-fehérben, minimálisan 150 dpi felbontással, és a továbbítás megkönnyítése érdekében a kép nagysága ne haladja meg a végleges (vagy annak szánt) méreteket. A közlemény szövegében tüntessék fel az ábrák kívánatos helyét.

6. Az irodalmi hivatkozásokat mindig a közlemény végén, abc sorrendben adjuk meg, a lábjegyzetekben legfeljebb utalások lehetnek az irodalomjegyzékre. Irodalmi hivatkozások a szövegben: (szerző, megjelenés éve). Ha azonos szerző(k)től ugyanabban az évben több tanulmányra hivatkozik valaki, akkor a közleményeket az évszám után írt a, b, c jelekkel kérjük megkülönböztetni mind a szövegben, mind az irodalomjegyzékben. Kérjük, *fordításnak különös figyelmet a bibliográfiai adatoknak a szövegben, illetve az irodalomjegyzékben való egyeztetésére!* Miután a Magyar Tudomány nem szakfolyóirat, a közlemények csak a legfontosabb hivatkozásokat (max. 10-15) tartalmazzák.

7. Az irodalomjegyzéket abc sorrendben kérjük. A tételek formája a következő legyen:

• Folyóiratcikkek esetében:

Alexander, E. O. and Borgia, G. (1976). Group selection, altruism and the levels of organization of life. *Ann. Rev. Ecol. Syst.* **9**, 499-474

• Könyvek esetében:

Benedict, R. (1935). *Patterns of culture*. Houghton Mifflin, Boston

• Tanulmánygyűjtemények esetén:

von Bertalanffy, L. (1952). Theoretical models in biology and psychology. In: Krech, D., Klein, G. S. (eds) *Theoretical models and personality theory*. 155–170. Duke University Press, Durham

8. Havi folyóirat lévén a Magyar Tudomány kefelevonatokat nem tud küldeni, de még az elfogadás előtt minden szerzőnek elküldi egyeztetésre közleménye szerkesztett példányát. A tördelési munka során szükséges apró változtatásokat a szerző egy megadott napon a szerkesztőségben ellenőrizheti.

